

Juryrapport voor de Onderzoeksprijs van de Werkgroep Italië Studies 2021

a. Doelgebied en jury

De onderzoeksprijs van de Werkgroep Italië Studies 2021 bekroont een wetenschappelijke historische studie (inclusief geschiedenis van de wijsbegeerte en geschiedenis van de media) met betrekking tot Italië die in 2019, 2020 of 2021 is verschenen. Zowel monografieën, verzamelbundels als artikelen komen in aanmerking. Niet gepubliceerde dissertaties kunnen niet worden bekroond. Het reglement van de prijs is terug te vinden op de website:

<http://www.italiestudies.nl/prijzen/onderzoeksprijs>.

De jury voor de onderzoeksprijs 2021 was als volgt samengesteld: Serena Ferente (UvA), Marleen Termeer (Radboud Universiteit en Hans Cools (KU Leuven). De eerste twee zijn bestuursleden van de Werkgroep Italië Studies, de laatste is een voormalig bestuurslid.

b. Verslag van de jury betreffende historische studies over Italië die verschenen zijn in de jaren 2019-2021

Drie jaar geleden kende de jury de Onderzoeksprijs voor Historische Studies van Werkgroep Italië Studies *ex aequo* toe aan Tamara van Kessel voor haar diepgravende studie naar de Italiaanse culturele diplomatie ten tijde van het interbellum en aan Pepijn Corduwners en Arthur Weststeijns verrassende analyse van de Italiaanse politieke geschiedenis sinds het *Risorgimento* als een proeftuin voor ontwikkelingen die zich elders in Europa later voordeden dan in Italië. Ook in de huidige verslagperiode ging de aandacht van Nederlandse en Vlaamse historici die zich op de Italiaanse geschiedenis toelagen wederom vooral uit naar cultuur en politiek. Dat hoeft niet te verbazen. Precies op deze terreinen gold wat in ‘de laars’ gebeurde als ons voorland.

Even productief als immer en met een fijne neus voor maatschappelijke ontwikkelingen deed Arthur Weststeijn ook in deze verslagperiode van zich spreken met een soepele vertaling en bijhorende toelichting van Antonio Gramsci's *Notities uit de gevangenis*.¹ Daarmee voorzag hij het publieke debat van broodnodige diepgang.

Nog een voorbeeld van een rechtlijnige intellectueel die niet boog voor de eisen van het fascisme leverde Nathalie de Haan in haar fraaie portret van Umberto Zanotti Bianco (1889-1963).² Lector van haar artikel deed de jury vooral verlangen naar het

¹ A. Weststeijn, *Antonio Gramsci. Alle mensen zijn intellectuelen. Notities uit de gevangenis*, Nijmegen (Vantilt), 2019, 269 pp.

² N. de Haan, 'Wheeling and dealing. The multiple networks of Umberto Zanotti Bianco (1889-1963), social activist and dissident archaeologist in fascist Italy', *Incontri. Rivista Europea di Studi Italiani*, 34 (2019), 97-109.

verschijnen van de voldragen biografie die Nathalie de Haan over haar held voorbereidt.

In de Gouden Eeuw togen Nederlandse patriciërs en kooplieden in opleiding veelvuldig naar Italië om er met eigen ogen de monumenten van de vertrouwde antieke cultuur te ontdekken en er de taal te leren. Onderzoek naar het fenomeen van de *Grand Tour* staat dan ook in een sterke Nederlandse traditie. Een eerste voorbeeld daarvan uit deze verslagperiode is de editie van de zeventiende-eeuwse reisgids *Delitiae Italiae* door José van der Helm, Roos Hamelink en Geertje Wilmsen.³

Een tweede, bijzonder originele bijdrage aan deze bloeiende onderzoekstraditie levert Marijke van der Wal met haar editie en analyse van de brieven die de Hamburgs-Nederlandse koopmanszoon Michiel de Heusch op zijn Italiëreis van het thuisfront ontving. Haar studie biedt een inkijkje in de praktijk van de historische (socio-)linguïstiek en maakt de lezer vertrouwd met de dagelijkse beslommingen van de zeventiende-eeuwse reiziger en vooral ook met de organisatie van de internationale handel in een periode waarin het Italiaanse schiereiland steeds afhankelijker werd van import uit Noord-Europa.⁴

Eén van de vaste trekpleisters tijdens een vroegmoderne Italiëreis waren de restanten van de antieke termijnen in Baia bij Napels. In een diachrone studie met een zeldzame brede tijdspanne betoogt Lien Foubert overtuigend dat juist van de confronterende aanblik van deze ruïnes een bijzondere aantrekkingskracht voor de reiziger uitging.⁵

Zoals daarnet al aangegeven, richtten Italianen in de zeventiende eeuw om allerlei redenen op hun beurt de blik steeds vaker noordwaarts. Eén van de beste kenners van de Italiaanse zoektocht naar kennis in de Lage Landen in deze periode is Gloria Moorman. Weliswaar slaagde het beroemde Amsterdamse uitgevershuis Blaeu er nooit in de geplande reeks atlanten van geheel Italië te voltooien. Maar in 1682 verwierf Victor Amadeus II van Savoie (1666-1732) wel de pronkexemplaren die zijn gebieden in kaart brachten. Zij kunnen tot op de dag van vandaag worden bewonderd in de *Biblioteca Reale* in Turijn.⁶ De jury was zeer onder de indruk van de eruditie en de acribie waarmee Gloria Moorman het ontstaan en de politieke lading van deze boekwerken reconstrueerde. Zij hoopt dan ook van ganser harte dat de auteur de komende jaren de kans krijgt in een overkoepelende als monografie uitgegeven studie

³ José van der Helm e.a. eds., *Delitiae Italiae. Een reis door het zeventiende-eeuwse Italië*, Hilversum (Verloren), 2021, 264 pp.

⁴ M. van der Wal ed., *Koopmanszoon Michiel de Heusch op Italiëreis. Brieven van het thuisfront, 1664-1665*, Hilversum (Verloren), 2019, 250 pp.

⁵ L. Foubert, 'Let's meet at Baiae: a journey of 2000 years to the edge of Europe', *Mediterranean Historical Review*, 34 (2019), 27-48.

⁶ G. Moorman, 'Atlases fit for a Future King: Vittorio Amadeo II, Master-Colourist Dirk Jansz. Van Santen and the Splendour of the Theatrum Sabaudiae (1682)', *La Bibliofilia. Rivista di Storia del Libro e di Bibliografia*, 122 (2020.3), 533-548.

Blaeu's Italiaanse atlassen-project aan de internationale geleerdengemeenschap te presenteren.

Een dergelijke diepgravende uit diverse casestudies opgetrokken analyse levert Rens Tacoma in zijn prachtige boek *Roman Political Culture. Seven Studies of the Senate and City Councils of Italy from the First to the Sixth Century AD*.⁷ Net zoals het artikel van Lien Foubert betreft dit een diachrone studie die vele eeuwen omspannt, in dit geval van de hoogtijdagen van de keizertijd tot de neergang in de Late Oudheid. Na verloop van tijd kromp de zeggenschap van de bestudeerde vergaderingen aanzienlijk. Toch werd het lidmaatschap er niet minder om begeerd. Het verschaftte immers aanzien en bood ook in de nadagen van het Romeinse Rijk een zekere autonomie. In zijn boek legt Tacoma de wortels van het Italiaanse *campanilismo* bloot en houdt hij zijn lezers een spiegel voor: hoe collectieve besluitvorming te organiseren en welke speelruimte hebben individuele raadsleden nu eigenlijk? – Het is dus niet alleen buitengewoon geleerd, maar stimuleert ook tot nadenken over de inrichting van ons eigen politieke bestel. Daarmee is het geschiedschrijving op zijn best. De jury heeft dan ook unaniem besloten de Onderzoeksprijs van de Werkgroep Italië Studies 2021 voor geschiedenis aan Rens Tacoma toe te kennen.

Serena Ferente, Marleen Termeer en Hans Cools

Amsterdam, 7 oktober 2022

⁷ L.E. Tacoma, *Roman Political Culture. Seven Studies of the Senate and City Councils of Italy from the First to the Sixth Century AD*, Oxford etc. (Oxford University Press), 2020, 336 pp.